Анна Гавальда

35 кіло надії

Переклад з російської Кашуби Євдокії

Джерело

Моєму дідусеві і Марі Тонделье

Я ненавиджу школу.

Ненавиджу її більш за все на світі.

Ні, навіть ще сильніше…

Вона зіпсувала мені все життя.

До трьох років, точно можу сказати, я жив щасливо.

Я погано це пам'ятаю, але мені так здається. Я грався, по десять разів підряд дивився

мультик про ведмежа, малював картинки і придумував мільйон пригод для Гродуду – це було моє улюблене плюшеве щеня. Мама розповідала, що я годинами сидів один у своїй кімнаті і не сумував, говорив без перестану, ніби як сам із собою. Ось я думаю: мабуть, щасливо мені жилося.

Тоді, в дитинстві, я всіх любив і думав, що мене теж всі люблять. А потім, коли мені виповнилося три роки і п'ять місяців, раптом – бац! – в школу!

Першого ранку я ніби навіть був радий. Батьки напевно все літо мені втовкмачували: "Ось здорово, милий, ти підеш у справжню школу!" Ну і все таке… Вони говорять, я навіть не плакав. (Я взагалі цікавий, мабуть, хотів подивитись, які там й них іграшки і чи є "Лего"…) Словом, до обіду я повернувся задоволений, все з'їв і побіг у свою кімнату, розповісти Гродуду, як цікаво було в школі.

Якби тоді я знав, то як слід посмакував би ті останні щасливі хвилини, тому що відразу після цього моє життя пішло напере косяк.

— Пішли, — сказала мама.

— Куди?

— Як куди... В школу!

— Ні.

— Що – ні?

— Я більше туди не піду.

— Ось як? Чому ж?

— Досить уже, бачив я цю школу, нічого там цікавого. В мене тут повно справ, дома. Я обіцяв Гродуду зробити йому таку машинку, щоб шукати кісточки, а то він їх багато зарив у мене під ліжком, а знайти не може, так що ніколи мені в школу ходити.

Мама присіла прямо переді мною навшпиньки. Я закрутив головою.

Вона стала мене умовляти. Я заплакав. Вона підняла мене на руки, я завищав. І тоді вона вліпила мені ляпас.

Перший у моєму житті.

Ось так.

Ось тобі і школа.

Так почався кошмар.

Я мільйон разів чув, як батьки розповідали цю історію.

Своїм друзям, вихователям, учителям, психологам, логопедам і консультанту з профорієнтації. І до цього часу кожного разу, коли її чую, я згадую, що цей самий детектор кісточок для Гродуду я так і не сконструював.

А зараз мені тринадцять років, і я навчаюсь у шостому класі. Так, сам знаю, щось тут не так. Не треба загинати пальці, сам поясню. Два рази я залишався на другий рік і ось тепер – у шостому.

Через цю школу вдома вічно скандали, самі розумієте… Мама плаче, а батько оре на мене, або, навпаки, мама оре, а батько мовчить. А мені погано, коли вони такі, але що я можу вдіяти? Що їм сказати? Нічого. Я нічого не може їм сказати, тому що, якщо відкрию рота, буде ще гірше. А вони товчуть мені одне і те ж, як папуги: "Працюй!" "Працюй!" "Працюй!" "Працюй!" "Працюй!"

Та розумію я, розумію. Не зовсім я все-таки тупий. Я б і радий працювати, та ось біда – не виходить. Все, чому навчають у школі, для мене китайська грамота. В одне вухо влітає, а в інше вилітає. Водили мене до мільйона лікарів, перевіряли очі, вуха, навіть мозок. Часу потратили купу, а заключили, що в мене, бачите, проблема з концентрацією уваги. Насмішили! Я-то сам знаю, що зі мною, мене б спитали. Все зі мною в порядку. Ніяких проблем. Просто мені нецікаво. Не-ці-ка-во. І все.

Добре в школі було тільки один рік – у старшій дитсадівській групі. Там у мене була вихователька Марі. Ось її я ніколи не забуду.

Я тепер думаю, Марі пішла працювати в школу, щоб займатися тим, що їй подобалося у житті: займатися рукоділлям та майструвати всяку всячину. Я її відразу полюбив. Із самого першого дня. Плаття вона сама собі шила, светри сама в'язала, прикраси сама придумувала. Не було дня, щоб ми не приносили що-небудь додому: їжачка із пап'є-маше, кошеня з пляшечкою молока, мишку у горіховій шкаралупі, вертушки, малюнки, аплікації… От це була вихователька – ми у неї не тільки перед Святом мам працювали з бажанням. Вона говорила: не даремно прожитий той день, коли ти щось зробив своїми руками. Тепер я думаю, що від того щасливого року і пішли усі мої нещастя, тому що саме тоді я зрозумів одну дуже просту річ: більше за все на світі мені цікаві мої руки и те, що вони здатні змайструвати.

Іще скажу про Марі: добре знаю, чим я їй зобов'язаний. Терпимою успішністю у підготовчому класі – ось чим. Вона-то зрозуміла, з ким має справу. Знала, що я готовий розревітися, якщо мене просять написати своє ім'я, що я нічогісінько не запам'ятовую і для мене навіть лічилочку прочитати напам'ять – тихий жах. У останній день перед канікулами я прийшов з

нею попрощатися. В горлі стояв клубок, і говорити було важко. Я протягнув їй свій подарунок – це була супер річ для олівців, з ящичками для скрепок і кнопок, які виймалися, гніздечком для гумки і ще всякими наворотами. Скільки я її клеїв і розмальовував – з розуму зійти. Марі була задоволена, я бачив, і, по-моєму, хвилювалась також сильно, як я. вона сказала мені:

— В мене також є для тебе подарунок, Грегуар…

Це виявилася товста книга.

— На наступний рік, — добавила Марі, — ти підеш у підготовчий клас, до мадам Даре, і повинен будеш дуже-дуже старатися… знаєш навіщо?

Я похитав головою.

— Щоб прочитати все, що тут написано.

Дома я попросив маму прочитати мені назву. Вона положила товсту книгу на коліна і сказала:

— "1000 справ для умілих рук". О-ля-ля, це скільки ж всього попереду!

Мадам Доре я ненавидів. Ненавидів її голос, її кривляння, те, що вона вічно обзаводилася любимчиками. Але я все-таки навчився читати, тому що дуже хотів зробити бегемота із коробочки від яєць зі сторінки 124.

У моїй педагогічній характеристиці Марі написала: "У цього хлопчика голова як решето, золоті руки і величезне серце. Якщо постаратися, із нього вийде толк".

В перший і останній раз за все моє життя працівник народної освіти сказав про мене добре слово.

В будь-якому випадку я знаю масу людей, яким все це теж не подобається. Ось ви, якщо я наприклад спитаю" "Школу любите?"— що відповісте? Похитаєте головою: ні, зрозуміла справа. Хіба що підлабузники із підлабузників скажуть "так" або вже такі "ботаніки", яким і справді подобається кожен день ходити перевіряти свої здібності. Але я не про них… хто все це любить по-справжньому? Теж мало хто. Мало, але є. такі, як я: їх називають "ледарями" і "дармоїдами", а у них весь час болить живіт.

Я прокидаюсь за годину до будильника, а то і більше. І цілу годину лежу і відчуваю цей біль у животі, як він набухає, набухає… До того часу, коли треба вставати з ліжка, мене уже нудить так, що здається, ніби я на палубі корабля у відкритому морі. Сніданок – мука. Я взагалі нічого не можу їсти, але мама вічно стоїть над душею, і хочеш не хочеш приходиться запихати в себе тости. В автобусі біль стискається у тугу-тугу грудку. Якщо я зустрічаю по дорозі товаришів із класу, можна поговорити, наприклад, про "Зельде", тоді трохи відпускає, але коли їду один, грудка душить мене. А справжній жах – це увійти на шкільне подвір'я. Запах школи – ось що гірше всього. Запах крейди і старих кросівок, від якого важко дихати і нудота підкочується до горла.

До чотирьох клубок починає розсмоктуватися, і я зовсім його не відчуваю, коли вдома відкриваю двері своєї кімнати. Потім скручує знову – це коли приходять з роботи батьки і починають допитувати, як пройшов день, і ритися в моєму портфелі, щоб перевірити щоденник, але уже не так сильно, тому що до їхніх скандалів я звик.

Ні, брешу, звичайно. Нічого я не звик. В будинку вічні скандали, і мені ніяк не вдається їх уникати. Важко. Батьки мої один одного ледве виносять, так що їм обов'язково що не вечір треба ще й як посваритися, тільки вони не знають, до чого причепитися, от і користуються мною – я з моїми паскудними оцінками служу їм зручним приводом. "Це ти винен, це ти винна!" Мама кричить, що батько ніколи мною не займався, часу на сина у нього немає, а він їй відповідає, щоб не звалювала з хворої голови на здорову, вона сама, бачите, розпанькала.

Достало, як же це мене дістало…

Мене це так дістало, що ви навіть уявити собі не можете.

Я, коли вони, кричать, подумки затикаю собі вуха і намагаюся думати тільки про те, що в даний момент майструю, наприклад: космічний корабель для зоряних війн із "Лего-систем", або апарат для видавлювання зубної пасти, чи гігантську піраміду із дерев'яного конструктора "Капас", та мало чого. А потім починається знущання уроками. Якщо мені допомагає мама, завжди закінчується тим. Що вона плаче. Якщо батько – плачу я.

Ось я вам все це розповідаю, а ви ще подумаєте, що мої батьки паскуди або діймають мене. Та ні ж, ні, вони у мене класні, просто класні… словом, батьки як батьки. Все тільки із-за школи. Я, між іншим, через це весь минулий рік записував у щоденник тільки половину завдань – щоб менше було скандалів і сліз вечорами. Чесне слово, тільки тому, але у мене язик не повернувся сказати це директрисі, коли я заливався сльозами в її кабінеті. Глупо страшне.

Взагалі-то я правильно зробив, що не сказав. Що вона може зрозуміти, індичка надута? Все рівно через місяць вона мене відчислила.

Відчислила через фізкультуру.

Цього ви ще не знаєте: спорт я ненавиджу майже так само, як школу. Не зовсім уже до такого ступеню, але майже. Якби ви мене тільки бачили, ви б зрозуміли чому. Татамі і я, як говориться, – речі несумісні. Я не вийшов ні ростом, ні мускулатурою, ні силою. Скажу вам більше: я натуральний хлюпик.

Буває, я стою – руки в боки, груди вперед – перед дзеркалом і дивлюся на своє відображення. Вид іще той, вилитий черв'як на заняттях по бодібілдінгу, чи ще той, пам'ятаєте, що хотів вступити в легіон в "Астериксі-легіонері"? Ніби такий здоровань, а коли знімає плащ із звірячих шкур, видно, що здохляк. Коли я дивлюсь у дзеркала, завжди його згадую.

Але ладно, не можна ж усе на світі брати в голову, на щось можна і наплювати, інакше і схибнутися недовго. Так ось, наплював я в минулому році на фізкультуру. Навіть коли пишу це слово, рот у мене сам собою розтягується в усмішку до вух… Тому що на уроках фізкультури у мадам Берлюрон я посміявся так, як не сміявся ніколи в житті.

Ось так це почалося.

— Дюбоск Грегуар, — сказала вона, втупившись у журнал.

— Я.

Я знав, що знову завалю на фіг вправу і буду посміховиськом.

Стояв і думав, коли ж це все скінчиться.

Словом, тільки я ступив вперед, всі уже за хіхікали.

Але сміялися-то цього разу не над моєю незграбністю – просто я в той день уже досить безглуздо виглядів. Я збув вдома фізкультурний одяг, все б нічого, але це був уже третій раз за чверть, ось я і попросив Бенжамена дати в борг форму брата, щоб знову не залишили після уроків. (Я за один рік після уроків стільки насидівся, на скільки вас за все життя не залишали!) Я тільки не знав, що у Бенжамена брат – клон Зеленого Велетня, росту в ньому метр дев'яносто…

Ну ось, уявіть собі мене у формі XXL і кросівках сорок п'ятого розміру. Чи треба говорити, що успіх я мав…

— Це що таке? Що за вигляд? – рявкнула Берлюронша.

Я прикинувся дурачком, це я вмію, і сказав:

— Е-е, сам не розумію, мадам, на минулому тижні все було в пору… Не розумію…

Вона ніби почала злитися:

— А ну, подвійний переворот вперед, ноги разом.

Я перевернувся один раз через пеньок-колоду і втратив кросівку. Почув, як всі регочуть, і вирішив: що мені коштує,

розвеселю їх іще сильніше. Перевернувся знову і вихитрився запустити другу в стелю.

Коли я піднявся, у мене були видні труси, тому що треніки сповзли. Мадам Берлюрон була червона, як буряк, а хлопці від реготу трималися за животики. І у мене від того їхнього сміху щось опустилося всередині, тому що сміялися-то не зло, класно сміялися, як у цирку. Після цього уроку я вирішив, що так завжди і буду на фізрі клоуном. Берлюроншиним блазнем. Коли люди покачуються від сміху дякуючи вам, це ж здорово, і потім, це як наркотик: чим більше сміються, тим більше хочеться їх смішити.

Мадам Берлюрон наказувала мене так часто, що місця в щоденник у не вистачало. В кінці кінців мене і відрахували через це, але я не жалкую. Мені хоч трішки краще стало в школі, хоч щось я зумів.

Що я виробляв – не описати. Раніше мене ніхто в команду брати не хотів, гравець-то я ніякий, а тепер через мене готові були перебитися, тому що я своїми номерами запросто міг дестабілізувати противника. Пам'ятаю, одного разу мене поставили на ворота… Ото сміху було…Коли м'яч летів на мене, я вищав і ліз на сітку, як перелякана макака, а коли треба було ввести м'яч у гру, хитрував кинути його через себе, прямим влученням у свої ворота.

Одного разу я навіть кинувся вперед, хотів м'яч піймати. Я його, зрозуміла справа, навіть не торкнувся, зате піднявся з пучком трави в роті, як корова, і замукав: "Мууууу!" У той день Карина Лельєвр обмочилася від сміху, а мене залишили на дві години після уроків… Але справа того варта.

А відрахували мене через коня. Найцікавіше, що у які-то віки я не валяв дурня. Треба було стрибнути через цю шкіряну машину з ручками, і, коли прийшла моя черга, я мало-мало недоскочив і страх боляче ударив собі… ну… словом, ви розумієте, про що я говорю. Ясна справа, хлопці подумали, що я прикидаюся і горлаю "У-у-у-уйййййййй!", щоб їх посмішити, а Берлюронша поволокла мене прямісінько до директриси.

Я від болю пополам зігнувся, але не плакав.

Не хотів доставляти їм такого задоволення.

Батьки теж мені не повірили, а коли узнали, що мене крім сміху вигнали, то моя взяла. Раз у житті вони горлали не один на одного, а хором на мене і вже відвели душу.

Коли вони на кінець відпустили мене в мою кімнату, я закрив двері і сів на підлогу. А потім сказав собі: "Одне із двох. Можеш лягти на ліжко і ревіти. Є привід: життя в тебе мерзенне, і сам ти повна бридота, і, якщо зараз помреш, усім буде тільки краще. А можеш встати і що-небудь змайструвати". Того вечора я зробив чудо-юдо із усякого непотребу, який підібрав на будівництві, і назвав його "Пугало-Берпугало".

Не сказати щоб дуже розумно, сам знаю. Але мені стало легше, хоч подушку не промочив.

Тільки одна людина мене тоді втішала – мій дідусь. Воно й не дивно, тому що дідусь, дід Леон, завжди мене втішав: з того часу як я навчився ходити, він став пускати мене у свій закуток.

Закуток діда Леона – це все моє життя. Моя схованка і моя печера Алі-баби. Коли бабуся починає нас злегка діставати, він нахиляється до мене і шепоче на вухо:

— Що, Грегуар, чи не прогулятися нам з тобою в Леоленд?

І ми потихеньку линяємо під бабусине вуркотіння:

— Давай, давай! Задурюй голову дитині…

А дід здвигує плечима:

— Та досить тобі, Шарлотта. Ми з Грегуаром усамітнюємося, нам треба спокійно подумати.

— А про що це ви будете думати, цікаво?

— Я – про своє життя, яке позаду, а Грегуар – про своє, яке попереду.

Бабуся відвертається і бурмотить, що краще б їй оглухнути, ніж чути таке. На що дід завжди відповідає:

— Душа моя, ти і так уже оглухла.

Мій дід Леон – такий же майстер на всі руки, як і я, тільки у нього до того ж ще і голова варить. У школі був відмінником, першим у класі з усіх предметів і, між іншим, признався мені одного разу, що ніколи не сидів за підручниками у вихідні ("Чому?"— "Та просто не хотів, і все"). Він був першим з математики, з французької, з англійської, з історії – з усіх предметів, чесне слово! У сімнадцять років він поступив до Вищої політехнічної школи, а це, між іншим, найскладніший вуз

у Франції. А потім він будував колосальні штуки: мости, транспортні розв'язки, тунелі, греблі. Коли я запитую, що саме він робив, дід запалює потухлий огарок і приймається роздумувати в слух:

— Важко сказати. Я ніколи толком не знав, як називалася моя посада…

Словом так: мені показували креслення, щоб я сказав свою думку – упаде ця штуковина чи ні.

— І все?

— І все, і все… Це не так уже мало, хлопче! Наприклад, скажеш ти "ні", а гребля візьме і посунеться – то-то сядеш у калюжу, повір мені!

Дідів закуток – це місце, де мені найкраще в світі. Хоча, здавалося б, що там такого особливого – сарайчик із дощок і листового заліза у кутку садка, зимою у ньому холодно, літом жарко. Я намагаюся забігати туди як можна частіше. Що-небудь змайструвати, взяти напрокат інструмент чи деревя'шку, подивитись, як працює дід Леон (він зараз робить на замовлення меблі для ресторану), порадитися з ним чи просто посидіти. Мені тут подобається, моє це місце, от і все. Пам'ятаєте, я говорив, що від запаху школи мене нудить? Так от, тут – навпаки: входячи у цю закиданий – не повернутися – сарайчик, я роздуваю ніздрі, щоб поглибше вдихнути запах щастя. Запах гарячої змазки, електронагрівача, пайки, клею, тютюну і ще багато чого. Здорово. Я давно вирішив, що коли-небудь виділю цей запах в чистому вигляді, створю духи і назву їх "Закуток".

Щоб нюхати, коли стає нудно від цього життя.

Коли я вперше залишився на другий рік, мій дід Леон, коли дізнався про це, посадив мене на коліна і розповів казку про зайця і черепаху. Я дуже добре пам'ятаю, як сидів, притиснувшись до нього, і який лагідний у нього був голос.

— Ось бачиш, малюк, ніхто і гроша ламаного не поставив би на цю нещасну черепаху, занадто повільно вона повзла… І все-таки вона прийшла першою… А знаєш чому? Тому що черепашка була молодець, наполеглива і трудолюбива. Ти ж теж такий, Грегуар… Я-то знаю, я бачив тебе за роботою. Бачив, як ти годинами сидиш на ворухнувшись, коли шліфуєш дерев'яшку чи макети свої розфарбовуєш… Ти такий же молодець, як ця черепаха.

— Але в школі нам не задають нічого шліфувати! – проревів я у відповідь. – Нам задають тільки такі штуки, які у мене не виходять!

Коли дід узнав про шостий клас, як зазвичай, а він чомусь не відповів на моє "здрастуй". Поїли ми мовчки, після кави він ніби і не збирався нікуди виходити.

— Дід?

— Що?

— Підемо в закуток?

— Ні.

— Чому?

— Тому що я узнав від твоєї мами паскудну новину.

— …

— Я тебе не розумію! Ти ненавидиш школу і робиш усе, щоб затриматися у ній як можна довше…

Я мовчав.

— Адже не такий же ти все-таки тупий, яким тебе вважають! Чи такий?

Голос у нього був сердитий.

— Так.

— Ох, терпіти цього не можу! Звичайно, легко тобі сказати, що ти ні на що не годен, щоб нічого не робити! Ще б пак! Таким уже я народився! Куди як просто! А далі що? Які твої плани? Залишишся на другий рік в сьомому, восьмому, дев'ятому, і якщо пощастить, то атестат отримаєш до тридцяти років!

Я перебирав куточок диванної подушки, не сміючи підняти очей.

— Ні, правда, не розумію тебе. Словом, так, на діда Леона можеш більше не розраховувати. Я люблю самостійних людей, які вміють добиватися своєї мети, зрозуміло? Терпіти не можу ледарів, які тільки і знають, що жалітися, і в додачу вилітають із школи за погану поведінку! З розуму зійти! Лоботряс і другорічник! Відмінна картина! Вітаю! Подумати тільки, а я-то завжди тебе захищав… Завжди! Батькам твоїм говорив, що в тебе вірю, виправдовував тебе, та іще й підтримував! Ось що я тобі скажу, друже: нещасним бути куди легше, ніж бути щасливим, а я не люблю, чуєш не люблю людей, які шукають

легкі шляхи. Не виношу нитиків! Будь щасливий, чорт забирай! Роби що-небудь, щоб бути щасливим!

Він так кричав, що закашлявся. Прибігла бабуся, а я тихенько вислизнув у сад.

Пішов я, звичайно, в закуток. Мені було дуже холодно. Я сів на іржаву каністру і став думати, як же мені хоч чогось у житті добитися.

Я б усе зробив, та тільки як будувати, якщо немає на креслень, ні матеріалів, ні інструментів, нічого. Тільки тягар на серці, від якого навіть заплакати не виходить. Своїм перо чинним ножем надряпав декілька слів на дідовому верстаку і пішов у дім, не попрощавшись.

Дома був скандал, довше, голосніше і нудотніше, ніж зазвичай. Закінчувався червень, і ні в один колеж з вересня мене приймати не хотіли. Батьки рвали на собі волосся і один на одному. Сил не було це виносити. А я тільки стискався з кожним днем, щоб мене поменше помічали. Я говорив собі, що якщо так зменшуватися, зменшуватися, то можна в кінці кінців зовсім зникнути, і тоді всі проблеми відпадуть самі по собі. Виключили мене 11 червня. Спочатку я цілими днями заглядав дома. З ранку дивився П'ятий канал або "Телемагазин" (там такі штуки бувають, у "Телемагазині", з розуму зійти!), після обіду перечитував старі комікси або збирав потихеньку головоломку із 5000 деталей, подарунок тьоті Фанні.

Але довго я так не витримав. Захотілося хоч чим-небудь зайняти руки… Я став оглядати будинок на предмет того, щоб що-небудь покращити. Мама часто жалілася при мені на гори прасування і говорила, що її мрія – прасувати сидячи. Ось я і взявся вирішити цю задачу.

Розібрав ніжки прасувальної дошки – там був упор, і зробити нижче її не виходило, — вирахував потрібну висоту і установив дошку на чотири дерев'яні ніжки, як звичайний стіл. Потім відкрутив коліщатка від старого столика для нервування – я знайшов його напроти будинку неділю назад – і приладив їх до стільця, на якому давно ніхто не сидів. Ще і підставку для праски переробив, тому що мама недавно купила нову, другої моделі, здоровенну "Мулінекс" з паро зволожувачем, і я сумнівався, що стара підставка її витримає. На це у мене пішло повних два дні. Потім я взявся за мотор газонокосарки. Розібрав її повністю, добре почистив і знову зібрав по гвинтику. Косарка завелася з півоберта. Тато мене не слухав, а я-то знав, що не треба везти її в ремонт, все просто через бруд.

Того вечора в будинку дихалося трохи легше. Мама приготувала на вечерю грінки з ковбасою, сиром і яйцем, мої улюблені, ніби як в нагороду, а батько не став включати телевізор.

Він і заговорив першим.

— Найобразливіше, синку, що ти все-таки здібний хлопець…

Ну і що накажеш з тобою робити, як тобі допомогти? Вчитися ти не любиш, що так, то так. Але до шістнадцяти років від школи нікуди не дінешся, це ти знаєш?

Я кивнув.

— Виходить логічне коло: чим менше ти навчаєшся, тим більше ненавидиш школу, а чим більше ти її ненавидиш, тим менше навчаєшся… Як думаєш із нього вибратися?

— Почекаю до шістнадцяти і піду працювати.

— Розмріявся! Хто тебе візьме?

— Ніхто, знаю, я буду винаходити всякі штуки і сам їх робити. Багато грошей мені не треба, проживу як-небудь.

— Ось це ти даремно! Звичайно, не обов'язково бути багатше за дядю Піксу із коміксів, але грошей тобі треба буде більше, ніж ти думаєш. Прийдеться ж купувати інструменти, майстерню, грузовик… та чи мало ще! Ну добре, відставимо цю тему, зараз не гроші мене хвилюють. Поговоримо краще про твоє навчання… Ні, Грегуар, не кривись, подивись на мене, будь ласка. Нічого у тебе не вийде без мінімуму знань. Уяви собі, винайшов ти щось неймовірне. Але ж треба подати патент, вірно? І написати його, між іншим, на грамотній французькій мові… І потім, думаєш, зробив, приніс – і готова справа? Потрібні схеми, креслення, розрахунки, інакше з тобою ніхто і розмовляти не буде, а твій винахід хто-небудь украде в мить…

— Ти думаєш?

— Я не думаю, я знаю.

Від усього цього мені стало не по собі: в глибині душі я розумів, що тато правий.

— Я тому спитав, що в мене уже є один винахід, він міг би забезпечити мене на все життя, і моїх дітей теж, і навіть вас…

— Що ж ти винайшов? – усміхнулася мама.

— А ви таємницю зберігати вмієте?

— Так, — хором батьки відповіли.

— Покляніться.

— Клянусь.

— Я теж.

— Ні, мам, скажи "клянусь".

— Клянусь.

— Ну ось… Це такі черевики, спеціальні, щоб ходити по горах… з підбором, що знімається. Ти його прикріплюєш, як звичайно, для підйому, на рівному місці знімаєш, а щоб спуститися, знову прикріплюєш, тільки спереду, де пальці, тоді будеш весь час зберігати рівновагу…

Батьки кивнули.

— У цьому щось-таки є, — сказала мама.

— Якщо запропонувати це спортивним магазинам, "Декатлону", наприклад…

Мені було приємно, що вони зацікавилися, що приймають мене всерйоз. Але тато все зіпсував, добавив:

Тільки, щоб заробити на твоєму "зуді", прийдеться тобі налягти на математику, інформатику і економіку… Ось бачиш, ми знову вернулися до того ж…

Шукав я собі заняття до кінця червня. Новим сусідам допоміг розчистити сад. Я виполов там скільки бур'янів, що пальці у мене порозпухали і позеленіли. Як у Халка.

Сусідів звали месьє і мадам Мартіно. У них був син Шарль, всього на рік старший за мене, але я ним не подружився. Він не відставав від своїх комп'ютерних ігор і якихось дурацьких коміксів, а якщо починав говорити зі мною, то обов'язково питав одне і теж: у який клас я піду на наступний рік. Мене це починало трохи діставати.

Мама як і раніше висіла на телефоні в пошуках навчального закладу, який би виказав нам велику милість і погодився б прийняти мене у вересні. Кожного ранку ми вигрібали із поштової скриньки тони рекламних проспектів. Яскраві фотографії на глянцевому папері розхвалювали достоїнства того чи іншого колежа.

Це було красиво – і брехливо наскрізь. Я листав їх, хитаючи головою, і думав: цікаво, як це ухитрилися зазняти усміхнених учнів? Чи то їм заплатили, чи то повідомили, що їх учитель французької мови звалився у прірву. Тільки одна школа мені сподобалась, але знаходилась вона в якомусь Петаушноке-лез-Уа під Балансом. Учні на фотографіях не сиділи за партами і не усміхалися в камеру. На одному знімку діти пересаджували рослини в оранжереї, на другому розпилювали дощечки за верстаком і навіть не думали усміхатися – вони були зайняті справою. Вигляділо здорово, але це був технічний ліцей. У животі знову занило.

Месьє Мартіно зробив мені пропозицію: допомогти йому обідрати в будинку старі шпалери, за плату. Я погодився. Ми разом поїхали в прокатну фірму "Кілуту" і взяли два парових насоса. Його дружина з Шарлем від'їхали відпочивати, мої батьки були на роботі. Ніхто нам не заважав.

Ми попрацювали на славу, але як ми вимотались! Головне, дні стояли спекотні. Працювати в клубках пару, коли на вулиці 30 градусів в тіні, — це, скажу я вам… Справжня сауна! Я випив пива, перший раз у житті, вийшло – гидотна страшна.

Дід Леон зайшов навідати мене і взявся нам на підмогу. Месьє Мартіно був у захваті. "Ми робоча сила, а ось ви, месьє Дюбоск, ви – майстер…" Зрозуміла справа, дід-то зайнявся делікатними питаннями водопроводу і електрики, поки ми обливалися потом і лаялися на чому світ стоїть.

Месьє Мартіно часто говорив так: "дермус-дерма-дермум-дерморум-дерміс-дерміс" (це щось із латині).

Закінчилось тим, що батьки вибрали мені колеж Жан-Мулен, за два кроки від будинку. Спочатку-то вони не хотіли, щоб я там навчався, тому що репутація у нього нехороша. Рівень ніякий, і на додачу у учнів віднімають гроші і речі, але тільки там і погодилися мене прийняти, так що вибору все рівно не було. Вони подали туди мої документи, а мені прийшлося сходити знятися в "Фотоматон". Вид у мене був на цих фотках – жах. То-то зрадіють у колежі Жан-Мулен:прийде в шостий клас тринадцятирічний детина з руками Халка і рожею Франкенштейна… Гарненьке придбання, нічого сказати!

Липень пролетів на усіх парах. Я навчився клеїти шпалери. Навчився різати рулони на шматки (заодно слово "рулон" вивчив!) і мазати клеєм. Навчився рівної розкачувати, підганяти краї і прогладжувати валиком, щоб не було пузирів. Словом, багато чому навчився. Сміливо можу сказати, що тепер я ас в тому, що стосується клею "Перфакс" і шпалер у смужечку. Іще я допомагав діду розплутувати електричні проводи і перевіряти, чи є струм.

— Горить?

— Ні.

— А так?

— Ні.

— Чорт. А так?

— Є.

Я робив сандвічі шістдесят сантиметрів довжиною, фарбував двері, змінював пробки і слухав по радіо "Розумників" до посиніння. Цілий місяць.

Ось так би і далі жити, у вересні я почав би ремонт у другому будинку, у другого господаря… я думав про це, кусаючи сандвічі з ковбасою: іще три роки протриматися – і привіт чесній компанії.

Три роки – це довго.

І ще одна річ не давала мені спокою – здоров'я дідуся. Він усе частіше кашляв, все довше не міг віддихатися і те й робив що присідав. Бабуся взяла з мене обіцянку не дозволяти йому палити, але я не міг з ним зладити. У нього була одна відповідь:

— Не позбавляй мене цього задоволення, Тотоша. Потім-то ж помру.

Мені від цих слів вити хотілося.

— Ні, Тотоша, через це задоволення ти якраз і помреш!

Дід посміювався.

— З яких це пір ти собі дозволяєш називати мене тОтошею, га, Тотош?

Коли він так мені усміхався, я розумів, що це людина, яку я люблю більше всіх на світі, і що він не має права помирати. Ніколи.

В останній день месьє Мартіно запросив нас з дідом в класний ресторан, і після кави вони випалили по величезній сигарі. Бачила б це бабуся, я навіть подумати боявся, як би вона засумувала…

Коли ми прощалися, сусід протягнув мені конверт:

-Тримай. Ти їх заробив…

Я не став відкривати конверт відразу. Відкрив його дома, у себе в кімнаті, на ліжку. Там було двісті євро. Чотири помаранчеві папірці… Я занімів: ніколи в житті я навіть не бачив стільки грошей відразу. Мені не хотілося нічого говорити батькам, а то б вони мене дістали, щоб положив гроші на ощадний рахунок. Я сховав їх в таке місце, де нікому не прийшло б у голову шукати, і став думати, думати, думати…

Що ж все-таки мені на них купити? Двигуни для моїх макетів? (Коштує це… не скажу, скільки). Комікси? Конструктор "Сто незвичайних будівель"? Круту шкіряну куртку? Бошевську електоножівку?

Від цих чотирьох папірців у мене голова ходила колом, і, коли 31 липня ми від'їжджали на канікули і закривали будинок, я години півтори не міг заспокоїтися, все шукав схованку по надійніше.

В точності як мама – вона теж бідкалась по кімнатах з бабусиними срібними підсвічниками у руках. Мабуть, на нас обох смішно було дивитись. А крадії, мабуть, все рівно хитріші за нас. Про той серпень нічого особливого я вам не розповім. Для мене він був довгим і нудним. Батьки, як робили кожен рік, зняли квартиру в Бретані, а я, як і кожен рік, повинен був робити завдання на літо. Багато-багато сторінок у товстому зошиті.

Пропуск у шостий клас. Скоро в школу.

Я годинами сидів, гриз ручку і дивився на чайок. Мріяв, як полечу до біло-червоного маяка, о-он туди. Мріяв, як подружуся з ластівкою і у вересні, наприклад, четвертого – ніби випадково у день занять! – ми разом полетимо у теплі краї. Я мріяв, як ми будемо летіти над океаном, як ми…

Тут я тряс головою, щоб вернутися до дійсності.

Я перечитував задачу із підручника математики, якусь муть про мішки з вапном, і знову мріяв: що якщо чайка сяде на умови задачі… Шльоп! І вонюча біла пляма розпливається по сторінці.

А скільки всього я міг би зробити з сімома мішками вапна…

Словом, я мріяв.

Батьки за моїми заняттями не дуже-то слідкували. Адже у них теж були канікули, і їм не хотілося псувати собі кров, розбираючи мої каракулі. Все, чого від мене вимагалося, — кожного ранку сідати за письмовий стіл і сидіти, приклеївшись задом до стільця, до обіду.

Толку від цього було нуль. Я заповняв сторінки проклятого зошита малюнками і кресленнями одне другого як маячіння. Мені не було нудно, просто все рівно. Бути тут або десь іще, думав я, яка різниця? І іще я думав: бути чи не бути, тут чи ніде, яка різниця? (Як бачите, у математиці я дуб дубом, зате з філософією справи куди кращі!)

Після обіду я ходив на пляж з мамою або з татом, але ніколи з обома разом. Це теж входило в їх канікули: відпочивати один від одного. Словом, щось не те відбувалася між моїми батьками. То якісь натяки, зауваження, підковирки, після яких в будинку панувало гробове мовчання. Наша сімейка кожного ранку вставала не з тої ноги. А я мріяв, щоб за сніданком було весело, як у рекламі: "Йо-о-огурт-ти "Е-е-ерман!" Але, як говориться, мріяти не шкідливо. Коли прийшов час пакувати валізи і прибирати будинок, мені здався позіх полегшення. Ідіотизм. Потратити купу грошей, їхати у таку далину, щоб всю дорогу рватися додому… Скажете, не ідіотизм?

Мама дістала із схованки свої підсвічники, а я – свої гроші. (Тепер можу сказати: я згорнув їх у трубочку і засунув у ствол автомата мойого старого "екшн-мена"!) Папірці пожовтіли, і в животі у мене знову занило.

Словом, пішов я в колеж Жан-Мулен.

Я видався не найстаршим у класі і навіть не найтупішим. Особливо я не напружувався. Сидів у куточку, помовчував і уникав попадатися здоровенним лобам-призвідникам. Про шкіряну куртку прийшлося забути: навряд чи я довго проносив би її тут… Мене більше не нудило так від школи – по тій простій причині, що я ніби і не в школу ходив. Мені здавалося, я ходжу на площадку молодняка, де з ранку до вечора розважається дві тисячі звірят. Я поринав у сплячку. Приходив у жах від того, як деякі однокласники розмовляли з учителями. Старався поменше висуватися. Рахував дні.

В середині вересня мамине терпіння лопнуло. Вона не могла більше виносити відсутності у моєму класі вчителя французької (чи вчительки, я так і не взнав!). Не могла більше виносити мого словникового запасу, говорила, що я тупію з кожним днем. Що мені час сіно жувати. Вона не розуміла, чому мені ніколи не ставлять оцінок, і впадала в істерику, коли приходила за мною в п'ять вечора і бачила, як мої ровесники курять травку під аркадами торгової галереї.

Коротше, в домі знову скандал. Скандалище. Сльози, воплі і соплі річкою. І як підсумок – пансіон.

Просперечавшись цілий вечір, мої батьки за взаємної згоди вирішили відправити мене в пансіон. Супер.

Всю ніч я стискав зуби.

Назавтра була середа. Я пішов до бабусі і діда. Бабуся пожарила молоду картоплю, як я люблю, а дід Леон все хотів мені щось сказати і не рішався. Обстановочка була як на похоронах. Після кави ми пішли до нього у закуток. Дід сунув у рот сигарету, але не запалив.

— Я кидаю, — сказав він. – Не ради свого здоров'я, сам розумієш, тільки ради моєї зануди дружини…

Я усміхнувся.

Потім дід попросив мене помогти йому пригвинтити петлі до дверцят; і ось тоді-то, коли у мене на кінець були зайняті руки і голова, він заговорив зі мною, м'яко так, лагідно:

— Грегуар?

— Так.

— Тебе, я чув, в пансіон відправляють?

— …

Я мовчав. Не хотів розпускати нюні, як того разу, не маленький уже.

Він забрав із моїх рук створу, яку я тримав, відклав її в сторону і взяв мене за підборіддя, щоб я подивився на нього.

— Послухай мене, Тотоша, послухай добре. Адже я знаю більше, ніж ти думаєш. Я знаю, як ти ненавидиш школу, і, що твориться у тебе дома, теж знаю. Тобто не те щоб знаю, але здогадуюсь. Я маю на увазі твоїх батьків… Уявляю, як тобі приходиться…

Я кусав губи.

— Грегуар, повір, я хочу тобі добра, адже це була моя ідея з пансіоном, це я заронив її в голову твоєї мами… Не дивись на

мене так. Для тебе ж буде краще на деякий час поїхати, розвіятися, побачити щось нове. А то батьки тобі зовсім дихати не дають. Ти їх єдиний син, все, що у них в житті є, світло у віконечку. Вони самі не розуміють, як сильно тобі шкодять тим, що забагато від тебе чекають. Ні, не розуміють. І думаю, все ще складніше… Їм би спочатку особисті проблеми вирішити, перш ніж на тебе накидатися. Я… Ох, ні, Грегуар, от цього не треба! Не треба, малий, я не хотів, щоб ти сумував, я тільки хотів, щоб ти… Та що ж це таке, чорт забирай! Постій, прибери-но руки, давай я сам сяду до тебе на коліна, такого великого! Ну не треба, не плач. А то я сам заплачу…

— Я не плачу, дідусю, це просто вода виливається…

— Ох ти, мій малий, мій великий малий… Ну все, все. Заспокойся, давай заспокоїмося. Треба закінчити цю шафочку для Жозефа, ми ж хочемо відвідати делікатесів… На, тримай викрутку.

Я ви шмаркався в рукав.

А потім, після довгого мовчання, коли я вже пригвинчував другі дверцята, дід добавив:

— І ось іще що, останнє, більше я з тобою про це говорити не буду. Це дуже важливо, що я хочу тобі сказати… Я хочу тобі сказати, що чіпаються-то твої батьки не через тебе, ні. Справа в них самих і тільки в них. Ти не винен, ти тут ні до чого, чуєш? Зовсім ні до чого. Скажу більше: навіть будь ти круглим відмінником і першим учнем у класі, вони все рівно б чіпалися. Їм би тільки прийшлося знайти інший привід, от і все.

Я нічого не відповів. Узяв пензлик і наніс перший шар лаку на Жозефову шафу.

Коли я прийшов додому, батьки сиділи, обклавшись проспектами, і щось підраховували на машинці. Якби в житті було як в коміксах, я побачив би над їх головами клубки чорного диму. Я видавив із себе "Здрасьтє" і хотів прошмигнути в свою кімнату, але мене зупинили:

— Грегуар, піди сюди.

По голосу я зрозумів, що батько не налаштований шуткувати.

— Сядь.

Я сів, думаючи, під яким соусом мене цього разу будуть їсти…

— Як ти знаєш. Ми з мамою рішили відправити тебе в пансіон.

Я опустив очі. В голові мелькнуло: "В які-то віки ви хоч в чомусь згодні! Накінець-то. Жаль тільки, що в цьому, могли б придумати що-небудь краще…"

— Я розумію, тебе ідея не надихає, але питання не обговорюється. Ми зайшли в глухий кут. Ти б'єш байдики, тебе виключили із школи, тебе нікуди не приймають, а муніципальний колеж – не варіант. Вибирати не приходиться… Але ти навряд чи знаєш, як дорого це коштує. Ти повинен розуміти, що нам прийдеться напружитися ради тебе, дуже сильно напружитися…

Я посміхнувся про себе: "О що ви… не варто! От спасибі-то! Спасибі, Ваша щедрість. Ви так добрі. Дозвольте, Ваша щедрість, допасти до ваших ніг!"

А батько продовжував:

— Ти не хочеш дізнатися, де будеш учитися?

— …

— Тобі все рівно?

— Ні.

— Так от, уяви собі, ми самі поки що не знаємо. Задачка, скажу я тобі, впору голову зламати. Мама півдня просиділа на телефоні – і все без толку. Треба знайти таку школу, куди тебе погодились би прийняти посередині навчального року, і…

— Я от тут хочу вчитися, — перебив я тата.

— Де це "от тут"?

Я підсунув йому буклетик, той, де на фотці учні працювали за верстаком. Мама наділа окуляри:

— Де це? Тридцять кілометрів на північ від Баланса… Технічний ліцей Граншан… Але нам-то потрібен колеж…

— Колеж при ньому теж є.

— Звідки ти знаєш? – здивувався тато.

— Я туди дзвонив.

— Ти?!

— Ну так, я.

— Коли?

— Ще перед канікулами.

— Ти?! Туди дзвонив? Навіщо?

— Так просто… хотів дізнатися.

— І що?

— Нічого.

— Чому є ти нам нічого не сказав?

— Тому що все рівно нічого не вийде.

— Чому це не вийде?

— Тому що приймають по успішності, а яка у мене успішність? Моїм табелем тільки піч топити…

Батьки мовчали. Тато вивчав програму ліцея Граншан, а мама охала.

На наступний день я пішов у школу, як звичайно, і через день теж, і через два.

Тепер я розумів, що значить "перегоріти". Саме це зі мною відбулося. Я перегорів. Щось у мені погасло, і все стало байдуже.

Я нічого не робив. Ні про що не думав. Нічого не хотів. Ні-чо-го. Я згріб усі свої "Лего" в картонну коробку і віддав їх Габріелю, двоюрідному братику. Дома я тільки і робив, що дивився телевізор. Кілометри і кілометри кліпів. Я годинами лежав на ліжку. Нічого не майстрував. Мої руки висіли мотузками по обидві сторони від тонкого тулуба. Іноді мені здавалося, що вони мертві. Переключати канали та відкривати пляшки хіба що на це вони ще годилися.

Я сам собі спротивився, я перетворювався на ідіота. Мама права: іще трохи, і я почну жувати за обідом сіно.

Навіть до діда з бабусею мені не хотілося. Вони хороші, але нічого не розуміють.

Старі дуже.

І потім, де діду просікти мої проблеми? Він-то був відмінником. Проблеми – він навіть не знає, що це таке. Про батьків я взагалі мовчу. Вони навіть не розмовляли один з одним. Зомбі та і тільки.

Мене так і підмивало тряхнути їх добряче, а раптом витрясу… Що? Не знаю.

Слово, усмішку, жест? Що-небудь.

Я валявся, втупившись в телевізор, як раптом задзвонив телефон.

— Що це ти, Тотоша, забув мене?

— Е-е…

— Як так? А Жозеф? Ти обіцяв, що допоможеш мені відвезти йому шафу!

Упс! Зовсім із голови вилетіло.

— Я зараз, уже йду. Вибач!

— Немає проблем, Тотоша, немає проблем. Шафа нікуди не втече.

Жозеф на знак дяки пригостив нас по-королівському. Я з'їв біфштекс по-татарськи величиною з Везувій і до нього цілу гору всякої смакоти? Там були каперси, цибуля, травки, червоний перець… Умм… Дід Леон поглядав на мене і усміхався:

— Одне задоволення на тебе дивитися, Тотоша. Скажи спасибі своєму старому діду, що він час від часу тебе експлуатує: хоч наїсися до схочу.

— А ти? Чому ти нічого не їси?

— Я-то? .. Та я, знаєш, не встиг проголодатися… Твоя бабуся мене обгодувала сніданком…

Я знав, що він обманює.

А потім нам показали кухню. Я занімів, побачивши, які там каструлі і сковорідки – величезні! І величезні половники, і дерев'яні ложки, більш схожі на катапульти, і десятки ножів, розкладених по ранжиру, гостро-прегостро наточених.

Жозеф підізвав нас:

— Познайомтеся! Це Тіті! Наш новенький… Славний хлопчина. Вже я його вишколю, а потім, через рік-другий, ці мишленовські олухи набіжать сюди як мухи на мед, це я вам говорю! Ти що не вітаєшся, Тіті?

— Здрастуйте.

Він чистив картоплю – мабуть, мільйон кілограмів. Вид у нього був задоволений.

Ніг не видно під горою очисток. Я дивився на нього і думав: "Шістнадцять років… Йому-то напевно уже виповнилося…"

Висаджуючи мене біля дому, дід Леон повторив:

— Ну так зробиш, як домовилися?

— Угу.

— Наплюй на помилки, на стиль, на свій паскудний почерк – на все наплюй. Просто що на душі, те і напиши, добре?

— Угу…

Я сів за листа в той же вечір. Хоч він і говорив "наплюй", я все-таки порвав одинадцять чернеток. А лист-таки видався зовсім короткий…

Ось він, я переписав його для вас.

"Шановний директор школи Граншан!

Я дуже хотів би вчитися у Вашій школі, але знаю, що це неможливо, тому що в мене дуже погана успішність.

Я бачив у рекламі Вашої школи, що у Вас слюсарні і столярні майстерні, кабінет інформатики, теплиці і все таке.

Я думаю, що оцінки – не найголовніше в житті. По-моєму, важливо знати, чого ти в житті хочеш.

Мені хочеться вчитися у Вас, тому що в Граншані мені буде краще за все – так я думаю. Я не дуже повний, у мені 35 кіло надії.

Всього доброго, Грегуар Дюбоск.

P. S.: Я перший раз у житті прошусь у школу, сам не розумію, що це зі мною, мабуть, захворів.

P. S.: Посилаю Вам креслення машинки для чистки бананів, яку я сам зробив, коли мені було сім років".

Я перечитав листа, вийшло дурнувато, але в мене не вистачило духу переписувати в тринадцятий раз.

Я уявив собі, з яким обличчям директор буде його читати... "Звідки тільки взявся такий дурачок?" — мабуть, подумає він, зімне листок і запустить паперовий шарик у корзину для сміття. Мені і відсилати-то листа уже не дуже хотілося, але я обіцяв діду, словом, відступати було нікуди.

Я опустив його в ящик, повертаючись зі школи, а потім, коли сів обідати, перечитав буклетик і тут виявилося, що директор був насправді директрисою! От осел-то! Це я так

подумав про себе, закусивши зсередини щоку. Осел, тупиця, тричі ідіот!..

35 кіло кретинства, це точно…

Потім наступили осінні канікули. Я гостював у Орлеані у тьоті Фанні, маминої сестри. Грав на комп'ютері дяді, лягав не раніше дванадцяти, а встати норовив якомога пізніше. Валявся до тих пір, поки двоюрідний братик не заплигував до мене на ліжко з кличем:

— Йєго! Давай г'ять в йєго! Гьєгуар, вставай, підемо г'ять в йєго!

Чотири дні я будував йому із "Лего" то гараж, то село, то корабель. Коли я закінчував, він усміхався до вух, задоволений-презадоволений, а потім брав мою конструкцію і – бац! – зі всієї сили кидав її на підлогу і дивився, як вона розлітається на тисячу шматочків. Першого разу я, чесно кажучи, розізлився, але коли почув, як він сміється, відразу забув про потрачені в пусту дві години. Сміх братика я просто обожнював. Він заряджав мене своїм захопленням.

На Аустерліцькому вокзалі мене зустрічала мама. Коли ми сіли в машину, вона сказала:

— У мене для тебе хороші новини – добра і погана. З якої почати?

— З хорошої.

— Учора дзвонила директриса Граншана. Вона готова прийняти тебе, тільки прийдеться здати щось на кшталт екзамену…

— Пффф… Нічого собі, хороша новина… Екзамеам екзамен? Ха-ха! А яка ж погана новина?

— Твій дідусь у лікарні.

Я так і знав. Досконало точно знав. Я це відчував. — З ним щось серйозне?

Важко сказати. У нього був напад, зараз його обстежують. Він дуже слабкий.

— Я хочу його навідати.

— Ні. Поки що не можна. До нього зараз нікого не пускають. Йому треба відновити сили…

Мама плакала.

Я взяв з собою підручник, щоб у поїзді повторювати граматику, але так і не відкрив його. Навіть не намагався зробити вигляд, ніби читаю. Поїзд мчався вздовж безкінечних електричних проводів, кілометр за кілометром, і я відраховував стовпи, повторюючи шепотом: "Дідусю… дідусю… дідусю… дідусю… дідусю… дідусю… дідусю… дідусю… дідусю…", а між стовпами думав: " Не помирай. Залишся. Ти так потрібен мені. І бабусі Шарлотті ти теж потрібен. Як вона без тебе?

Їй буде дуже погано. А як я? не помирай. Ти не маєш права померти. Я ще маленький. Я хочу, щоб ти побачив, як я виросту. Хочу, щоб ти встиг погордитися мною. Адже я тільки-тільки починаю жити. Ти мені потрібен. І потім, якщо я коли-небудь одружуся, я хочу, щоб ти познайомився з моєю дружиною, побачив моїх дітей.

Я хочу, щоб мої діти ходили до тебе в закуток. Хочу, щоб вони полюбили твій запах.

Я хочу, щоб..."

В Балансі мене зустрів на пероні якийсь дядько, по дорозі я дізнався, що він в Граншані садівник, тобто, вірніше... словом, управляючий" — це він сам так сказав...

Мені подобалось їхати в його грузовику, в ньому добре пахло бензином і сухим листям.

Я пообідав у шкільній їдальні разом з усіма. Скільки ж тут було здоровенних силачів! Мене прийняли по-доброму, старожили надавали купу цінних порад: де краще палити, щоб не засікли, як підлизатися до буфетниці, щоб давала добавку, як проводити в спальню дівчат після відбою по пожежній драбині, які пунктики в учителів і ще багато чого...

Вони голосно сміялися. Дурні. Але це була добра дурнота. Хлопці такими і повинні бути.

Мені подобались їх руки, всі в дрібних порізах, з чорнотою під нігтями. Хтось мене спитав, чому я тут.

— Тому що мене більше нікуди не приймають.

Вони зареготали.

— Так-таки і нікуди?

— Зовсім нікуди.

— Навіть у школу для дурнів?

— Так, — відповів я, — у школі для дурнів сказали, що я погано вплину на решту учнів.

Один хлопець хлопнув мене по спи ні:

— Наша людина!

Потім я сказав їм, що завтра мені здавати екзамен.

— Так чого ж ти тут стовбичиш? Марш на бокову, тобі вранці треба бути у формі!

Спав я погано. Мені снився дивний сон. Ніби я гуляю з дідом Леоном по дуже красивому парку, а він смикає мене за рукав і говорить: "Де тут попалити, щоб не засікли? Спитай у них де..."

За сніданком я не міг нічого їсти. У животі – залізобетон. Ніколи в житті мені не було так погано. Я не міг вдихнути і обливався холодним потом. Мене кидало то в жар, то в холод.

Мене посадили в маленькій класній кімнаті і надовго залишили одного. Я вже подумав, що про мене забули.

На кінець прийшла якась жінка і дала мені товстий зошит із запитаннями.

Рядки так і танцювали у мене перед очима. Я нічогісінько не розумів. Я поклав лікті на стіл і уткнувся головою в долоні. Мені треба було перевести дух, заспокоїтися, відволіктися. Раптом я мало не вперся носом у надписи на столі. Він був

такий: "Я люблю великі груди". І ще: "А мені більше подобаються розвідні ключі". Я усміхнувся – і взявся за роботу.

Спочатку справа пішла погано, але чим далі я перевертав сторінки, тим менше знаходив відповіді. Я запанікував. Гірше за все був абзац у декілька рядків, під яким стояло завдання: "Знайдіть і виправте всі помилки у цьому тексті". Жах – я не знайшов жодної. Я дійсно останній тупиця. Повно помилок, а я їх навіть не бачу! У горлі в мене потроху набухала грудка, у носі защипало. Я широко відкрив очі. Тільки не плакати. Я не хотів плакати.

Я НЕ ХОТІВ, розумієте?

І все-таки капнула величезна сльоза, я не встиг її утримати, і вона розпливлася по сторінці із зошита… Сволота. Я з усіх сил стиснув зуби, але уже відчував, що не стримаюсь. Що греблю зараз прорве.

Надто давно я не дозволяв собі плакати і намагався просто не думати про дещо… але все рівно одного разу наступить такий момент, коли вона виплесне назовні, вся ця гидотна, яку ви норовите заховати у мізках подалі, глибоко-глибоко… Я знав, що якщо заплачу, то уже не зможу зупинитися, тому все згадається відразу: Гродуду, Марі, всі роки в школі, коли я був вічно останнім. Черговим ідіотом. І мої батьки, які розлюбили, один одного, і похмурі будинки, і дід Леон в лікарняній палаті з трубками у носі, його життя, яке відходило мало-помалу…

Я відчував, що ось-ось розревусь, до крові кусав губи і раптом почув голос: "Хто тут розводить сирість, Тотоша? – сказав він мені. – Це ще що таке? А ну, підбери соплі, поросятко! Дивись, як ручку замочив".

Ну все, дах поїхав… Уже голоси чую! Ей! Ви помилились адресою, я не Жанна Д'Арк. Я просто бездар і тупиця, я тут плаваю…

— Ладно, рьова-корова, скажи, коли закінчиш, щоб можна було разом зайнятися справою.

Що таке? Я обшукав очима весь клас: чи немає де мікрофона чи камери? Та що ж це таке? Я провалився у четвертий вимір чи що?

— Дід Леон?

— А ти думав хто, балда? Папа римський?

— Але… цього не може бути.

— Чому?

— Ну… що ти тут, що ти зі мною розмовляєш…

— Не говори дурниць. Я завжди був з тобою, і ти сам це знаєш. Ну все, пошуткували і досить. Давай, зберись. Візьми олівець і підкресли усі відмінювані дієслова… Ні, цей не треба, ти ж бачиш, він закінчується на "іть". Так, це у нас дієслова, тепер знайди до них підмети… Ось… Поміть стрілочками… Молодець. Подумай добре, як вони узгоджуються. Ось, дивись, що тут – підмет? Правильно, "ти", значить, на кінці м'який знак, молодець. Тепер підкресли іменники… Знайди означення до них і перевір. Все перевіряй. А прикметники? Дивись, тебе не бентежить "відбілений скатерка"? "Відбілена", правильно, от бачиш, можеш, якщо постараєшся. Тепер вернися трохи назад, я бачив неподобство у прикладах… У мене навіть волосся на вухах встало дибки. Ану, поділи знову… Ні, ще раз… Іще! Ти

дещо забув. Два в голові, вірно, молодець. Тепер подивись на четверту сторінку…

— Я ніби спав наяву, відчував себе зібраним і розкріпаченим одночасно. Рука писала сама собою. Дуже дивне було відчуття.

— — Ну от. Тотоша, далі сам. Залишився переказ, а в цьому ти куди сильніший за мене, я-то знаю… Так-так. Не супереч. Давай сам, тільки слідкуй за орфографією, добре? Роби як у вправі: стрілочки і перевірка. Уяви собі, що ти поліція слів. Запитуй у кожного слова: "Стоп! Перевірка! Назвіться!" — "Прикметник". – "З ким відмінюєтесь, миленькі?" — "З собаками". – "Значить, у якому ви числі?". – "У множині". – "Добре, вільні". Розумієш, що я хочу сказати?

— Так, — кивнув я.

— Не розмовляйте, молодий чоловіче! – піднялася церберка, яка спостерігала за мною. – Працюйте мовчки. Щоб я вас не чула.

Я все уважно перечитав. П'ятдесят сім разів, а може, і більше. Коли вийшов у коридор, я прошепотів:

— Дід Леон, ти ще тут?

Відповіді не було.

У поїзді на зворотному шляху я попробував ще раз. Знову нічого – абонент недоступний.

Я побачив батьків на пероні і з їх облич зрозумів: щось сталося.

— Він помер? – закричав я. – Він помер, так?

— Ні, — сказала мама. – він у комі.

— Давно?

— Із сьогоднішнього ранку.

— Він прийде до тями?

Тато зморщився, а мама осіла і ухватилася за моє плече, щоб не впасти.

Я так і не навідав діда у лікарні. Його ніхто не навідував. До нього не пускали, тому що будь-який мікроб міг його вбити. Зате я провідав бабусю і був шокований, коли її побачив, такою вона вигляділа маленькою і щуплою. Як мишка, її і не видно було в широкому синьому халаті. Я стояв посеред кухні дурак дураком, а вона раптом сказала:

— Іди попрацюй трохи, Грегуар. Запусти механізми. Візьми в руки інструменти. Погладь дошки. Поговори з ними з усіма, скажи їм, що він скоро вернеться.

Бабуся беззвучно плакала.

Я ввійшов. Сів. Положив руки на верстак і ось тоді на кінець розплакався.

Я виплакав усі сльози, які копичив у собі так довго. Скільки часу я просидів там? Годину? Дві години? Можливо, три?

Коли я піднявся, було легше, всі сльози вийшли, і горя як ніби більше не було. Я вишмаркався в стару, заляпану клеєм ганчірку, яка валялася на підлозі, і ось тут-то побачив свій напис… "ДОПОМОЖИ МЕНІ", — було надряпано на верстаку.

Мене прийняли у Граншан. Мені від цього було ні жарко ні холодно. Правда, я радий би поїхати, "розвіятися", як сказав би дід Леон. Я зібрав речі у рюкзак і навіть не оглянувся, закриваючи за собою двері своєї кімнати. Перед від'їздом я попросив маму покласти гроші месьє Мартіно на книжку. Мені більше не хотілося їх тратити. Мені взагалі нічого не хотілось, крім неможливого. І я вже зрозумів, що не все в цьому житті можна купити.

Тато сам відвіз мене у нову школу – йому треба було у справах в ті краї. По дорозі ми з ним майже не розмовляли. Ми обидва знали, що наші дороги розходяться.

— Ви подзвоните мені, якщо будуть новини, добре?

Він кивнув, потім нахилився і незграбно поцілував мене.

— Грегуар?

— Так.

— Ні, нічого. Будь щасливий, постарайся вже, ти цього заслуговуєш. Знаєш, я ніколи тобі не говорив, але думаю, ти хороший хлопець… Дуже хороший.

І він міцно-міцно стиснув мій лікоть, перед тим як сісти в машину.

Я не став першим учнем, до відмінників мені було далеко: якщо чесно, я, мабуть, був останнім у класі. Але вчителі мене чомусь любили…

Наприклад, одного разу мадам Верну, учителька французької, роздала письмові роботи. Я отримав 6 із 20.

— Надіюсь, ваша машинка для чистки бананів вдалася краще, — сказала вона і усміхнулась мені.

Думаю, вся справа була в цьому, до мене добре відносилися через того мого листа. Всі знали, що я абсолютна бездара, але хоча б стараюся з цим боротися.

Зате з малювання і праці я був поза конкуренцією. Особливо з праці. Я вмів більше вчителя, чесне слово. Коли у когось на уроці щось не виходило, то в першу чергу звертались до мене. Спочатку месьє Жугле це не подобалось, а тепер він бере приклад із своїх учнів: увесь час запитує моєї поради. Умора.

Більше всього я ненавидів фізкультуру. У спорті я з дитячого садка нуль, але тут це особливо кидалось у вічі, тому що товариші підібралися міцні, ловкі і любили цю справу. А в мене нічого не виходило: адже я не вмію ні бігати, ні плигати, ні ниряти, ні ловити м'яч, а вже кидати-то й потім… Ні-чо-го. Повний нуль. Пусте місце.

Товариші наді мною сміялися, але не зло.

— Ей, Дюбоск, — говорили мені, — коли ти спорудиш машинку для нарощування м'язів?

Або:

— Бережись! Плигає Дюбоск, готуйте пов'язки!

Раз у неділю я говорив по телефону з мамою і перш за все запитував її, чи є новини. Одного разу вона сказала:

— Слухай, Грегуар, досить. Ти ж знаєш, якщо будуть новини, я відразу тобі скажу.

Розкажи краще, як ти живеш, що робиш, які у тебе вчителі, які друзі…

А мені нічого було їй сказати. Я щось видавлював із себе і швидше закругляв розмову. Все, що не стосувалося дідуся, стало мені по фігу.

Мені жилося непогано, але щасливим я не був. Я мучився від того, що нічим не можу помогти діду Леону. Я б гори звернув для нього, я б дав, якщо треба, розрізати себе на шматки і підсмажити на повільному вогні. Я готовий був нести його на руках через усю землю, притискаючи до грудей, я б усе що завгодно витерпів, тільки б врятувати його, та що толку, якщо все рівно зробити нічого було не можна. Тільки чекати.

Це було нестерпно. Він-то прийшов мені на допомогу у найважчий момент, коли мені це було по заріз треба, а я що? Ніякого від мене толку.

Так я думав до того уроку фізкультури. В меню цього разу був канат з вузлами. Жах. З шести років намагаюсь, але так ні разу і не ухитрився на нього залізти. Ніяк. Канат з вузлами – мій вічний сором.

Коли підійшла моя черга, Моно гаркнув: — Увага, увага, зараз інспектор Гаджет продемонструє нам свої панчохи!

Я подивився на верхівку стовпа, до якого був прив'язаний канат, і прошепотів: "Дідусю, послухай! У мене вийде. Я це зроблю для тебе. Для тебе, чуєш?"

На третьому вузлі я зрозумів, що більше не можу, але тільки міцніше стиснув зуби і напружив свої дохлі руки, повні сиркової маси. Четвертий вузол. П'ятий. Все, зараз випущу. Мені це не під силу. Ні, не можна, адже я обіцяв! Я крякнув і сильніше уперся ногами. Ні, все, не можу. Руки вже розмикалися. І тут я побачив хлопців – увесь клас стояв навколо стовпа, далеко внизу. Хтось крикнув:

— Тримайся, Дюбоск! Давай!

Прийшлося іще піднапружитися. Піт заливав очі, руки горіли.

— Дю-боск! Дю-боск! Дю-боск! – надривалися товариші, підтримуючи мене.

Сьомий вузол. Більше не можу. Зараз втрачу свідомість.

А вони там, унизу, скандували титри із мультика:

— Хто йде, хто йде?.. Інспектор Гаджет! Це він, це він!.. Інспектор Гаджет!

Вони підбадьорювали мене, але цього було мало.

Лишилось всього два вузли. Я поплював на руку, потім на другу. "Дідусю, ось він я, дивись! Я посилаю тобі мою силу. Я посилаю тобі мою волю. Візьми їх. Візьми! Вони тобі потрібні. Ти того разу допоміг мені своїм знанням, а я поможу тобі тим, що в мене є: візьми мою молодість, моє завзяття, моє дихання, мої

м'язи, вони маленькі, та удачненькі. Візьми їх, дідусю! Візьми все… Будь ласка!"

Гомілки у мене уже кровоточили, я не відчував ні рук, ні ніг. Лишився останній вузол.

— Давай! Да-вай! Да-ваааай! – біснувалися хлопці. А голосніше всіх кричав учитель. Я рявкнув сам на себе: "НЕ СПАТИ!" — схватився за верхівку стовпа. Внизу творилося щось неймовірне. Я плакав. Від радості і від болю, все разом. Я зіслизнув униз як мішок. Момо і Самюель підхопили мене і стали качати.

— — Це він, це він! Інспектор Гаджет! – співали всі.

Я вирубився.

З цього дня мене мов підмінили. Я став рішучим. Злим на роботу. Цілеспрямованим. Звідки тільки сили взялися?

Вечорами, замість того щоб дивитися з усіма телік, я йшов. Далеко, через поля, ліси, села. Я крокував довго-довго. Дихав повільно і глибоко. І повторював про себе завжди одне і те ж: "Візьми все це, дідусю. Дихай цим чистим повітрям. Дихай. Вбирай цей запах землі і туману. Я тут. Я – твої легені, твоє дихання, твоє серце. Я допоможу тобі. Візьми". Це було як штучне дихання рот в рот, тільки на відстані.

Я ситно їв і багато спав, я торкався кори дерев і ходив гладити сусідських коней. Запускаючи руку в теплу гриву, я шепотів: "Візьми. Це тобі корисно".

Одного разу ввечері подзвонила мама. Коли за мною прийшов черговий, серце у мене так і впало.

— Новини кепські, синку. Лікарі переривають лікування. Воно нічого не дає.

— Але він же помре!

Я викрикнув це в пустому коридорі.

— Тоді вже відключіть його самі, швидше буде!

І я кинув трубку.

Після цього я на все плюнув. Став знову грати в настільний футбол з хлопцями, працював аби як і майже перестав розмовляти. Життя мені набридло. Для мене дідусь ніби уже помер. Коли дзвонили батьки, я їм просто не відповідав.

І ось учора хлопець із старшого класу прийшов за мною в спальню. Я спав без задніх ніг. Він тряс мене так і сяк:

— Ей! Ей! Прокидайся! Підйом!

Я вимовив, ледве повертаючи язиком:

— Щщщо…. шчо шталося?

— Це ти, чи що, Тотоша?

— Чому ти запитуєш?

Я протер очі.

— Тому що внизу якийсь там дід в інвалідній колясці розоряється: вийми та поклади йому Тотошу… Так це, часом, не ти?

Як-небудь натягнув штани, я кубарем скотився з четвертого поверху. Біг і плакав в три річки, як маленький.

Він був там, біля дверей їдальні, і з ним хлопець у білому халаті. Хлопець возився з трубками капельниці, а мій дід Леон сидів і усміхався мені.

Я так плакав, що навіть усміхнутися у відповідь не міг.

Він сказав:

— Ти застебнув би ширінку, Тотоша, простудишся.

І тоді я всміхнувся.